เรื่องเสร็จที่ ๑๒/๒๕๔๑

บันทึก

เรื่อง หารือการจดทะเบียนสมรสซ้อนเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอด

กรมบัญชีกลาง มีหนังสือ ที่ กค ๐๕๒๗.๑/๑๓๗๗ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๐ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ขอหารือแนวทางปฏิบัติกรณีการจดทะเบียนสมรสซ้อนเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอด ความว่า กองทัพบกได้ขอให้กรมบัญชีกลางพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่นางใจคำ แจ้งศรี ทายาทของพันโทชำนาญ แจ้งศรี ข้าราชการบำนาญ ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ โดยนางใจคำ แจ้งศรี ได้จดทะเบียนสมรสเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ภายหลังจากที่พันโทชำนาญ แจ้งศรี ได้จดทะเบียนสมรสกับภริยาคนแรก คือ นางประยงค์ แจ้งศรี ที่ได้จดทะเบียนสมรสไว้ตั้งแต่วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ และต่อมา นางประยงค์ แจ้งศรี ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ ซึ่งกรมบัญชีกลางเห็นว่า การจดทะเบียนสมรสระหว่างพันโทชำนาญ แจ้งศรี กับนางใจคำ แจ้งศรี เป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ประกอบกับนายสมผล แจ้งศรี กับนางสาวอุทัยวรรณ แจ้งศรี บุตรของพันโทชำนาญ แจ้งศรี กับนางประยงค์ แจ้งศรี (ภริยาคนแรก)ได้มีหนังสือคัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่นางใจคำ แจ้งศรี โดยกล่าวอ้างขึ้นว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างพันโทชำนาญ แจ้งศรี กับนางใจคำ แจ้งศรี เป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนในขณะที่นางประยงค์ แจ้งศรี ยังมีชีวิตอยู่

กรมบัญชีกลางจึงขอหารือปัญหาเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสซ้อน ดังนี้

๑. ข้าราชการหรือผู้รับบำนาญมีภริยาที่จดทะเบียนสมรสมากกว่า ๑ ราย และเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ต่อมาหากภริยาคนแรกได้ถึงแก่ความตายหรือจดทะเบียนการหย่าแล้ว กรณีนี้จะเป็นผลให้ภริยาคนที่สองซึ่งจดทะเบียนสมรสซ้อนเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายที่สมบูรณ์ตลอดไปจนไม่มีกรณีที่จะถูกเพิกถอนการสมรสหรือไม่

๒. จากกรณีตามข้อ ๑. หากผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่ง(มาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)กล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยภริยาคนที่สองก็มิได้โต้แย้ง กรณีนี้หากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญ ให้จะเป็นการชอบหรือไม่

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๙) ได้ฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แทนกระทรวงการคลัง (กรมบัญชีกลาง) แล้ว ได้ความว่า พันโทชำนาญ แจ้งศรี จดทะเบียนสมรสกับนางประยงค์ แจ้งศรี เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ และจดทะเบียนสมรสกับนางใจคำ แจ้งศรี เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ต่อมานางประยงค์ฯได้ถึงแก่ความตายเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ ส่วนพันโทชำนาญฯ ได้ถึงแก่ความตายเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ นางใจ

คำฯจึงขอรับเงินบำเหน็จตกทอดในฐานะทายาทของพันโทชำนาญฯ ส่วนบิดามารดาของพันโทชำนาญฯได้ถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว และบุตรของพันโทชำนาญฯที่คัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้กับนางใจคำฯต่างมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่พันโทชำนาญฯตาย เรื่องที่หารือนี้ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนการหย่า ทั้งกรมบัญชีกลางไม่ประสงค์ที่จะให้กรรมการร่างกฎหมายตอบข้อหารือในกรณีที่มีการจดทะเบียนการหย่าแต่อย่างใด แต่ประสงค์จะให้พิจารณาตอบข้อหารือในประเด็นที่ปรากฏจากข้อเท็จจริงในกรณีที่ภริยาคนแรกของพันโทชำนาญฯถึงแก่ความตาย

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๙) ได้พิจารณาข้อหารือของกรมบัญชีกลางประกอบกับข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นแล้ว มีความเห็น ดังนี้

๑. ปัญหาที่ว่า ข้าราชการหรือผู้รับบำเหน็จบำนาญมีภริยาที่จดทะเบียนสมรสมากกว่าหนึ่งรายและเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ต่อมาหากภริยาคนแรกได้ถึงแก่ความตาย กรณีนี้จะเป็นผลให้ภริยาคนที่สองซึ่งจดทะเบียนสมรสซ้อนเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายที่สมบูรณ์ตลอดไปจนไม่มีกรณีที่จะถูกเพิกถอนการสมรสหรือไม่ นั้น เห็นว่า เมื่อการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นการสมรสในขณะที่พันโทชำนาญฯ มีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่ก่อนแล้ว แม้ต่อมาภริยาคนแรกจะถึงแก่ความตาย การสมรสของภริยาคนที่สองย่อมเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขแห่งการสมรสตามมาตรา ๑๔๕๒[๑] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕[๒] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้นหรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗[๓] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้[๔] แต่ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ปรากฏว่าบุตรของพันโทชำนาญฯที่เกิดจากนางประยงค์ฯและเป็นผู้คัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดของนางใจคำฯ ต่างมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่พันโทชำนาญฯตาย จึงไม่มีสิทธิรับเงินบำเหน็จตกทอดตามมาตรา ๔๘[๕] แห่งพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ.๒๔๙๔ ซึ่ง

---

[๑] มาตรา ๑๔๕๒ ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้

[๒] มาตรา ๑๔๙๕ การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ มาตรา ๑๔๕๒ และมาตรา ๑๔๕๘ เป็นโมฆะ

[๓] มาตรา ๑๔๙๗ การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้

[๔] มาตรา ๑๔๙๗ นี้เป็นหลักการที่แก้ไขใหม่โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งใช้บังคับกับกรณีพันโทชำนาญฯโดยผลของบทเฉพาะกาลมาตรา ๗๐ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยเป็นหลักการที่แตกต่างจากหลักการในมาตรา ๑๔๙๕ เดิมที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการสมรสใดเป็นโมฆะ”

[๕] มาตรา ๔๘ ข้าราชการผู้ใดตายในระหว่างรับราชการอยู่ หรือทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัดตาย ถ้าความตายนั้นมิได้เกิดขึ้นเนื่องจากการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงของตนเอง ให้จ่ายเงินเป็นบำเหน็จตกทอดเป็นจำนวนตามเกณฑ์คำนวณในมาตรา ๓๒ (๑) ให้แก่บุคคลดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๔ และให้จ่ายตามส่วนและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรานั้น แต่บุตรซึ่งมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่ข้าราชการนั้นตายไม่มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จตกทอด เว้นแต่กำลังศึกษาในชั้นเตรียมอุดมศึกษา ชั้นอุดมศึกษา หรือชั้นการศึกษาที่ทาง

เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น[๖] กรณีนี้ บุตรที่คัดค้านจึงมิใช่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียที่จะมีสิทธิกล่าวอ้างขึ้นต่อกรมบัญชีกลางว่าการจดทะเบียนสมรสซ้อนของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗[๗] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับภริยาคนแรกและบิดามารดาของพันโทชำนาญฯได้ถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว จึงไม่มีบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการรับเงินบำเหน็จตกทอดที่จะกล่าวอ้างขึ้นได้ว่าการจดทะเบียนสมรสซ้อนของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ ดังนั้น สถานภาพการสมรสของภริยาคนที่สองจึงยังคงมีอยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ[๘]

๒. จากกรณีตามข้อ ๑. หากผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่ง(มาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) กล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยภริยาคนที่สองมิได้โต้แย้ง กรณีนี้หากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญให้จะเป็นการชอบหรือไม่ นั้น เห็นว่า เมื่อได้วินิจฉัยปัญหาในประเด็นแรกแล้วว่าบุตรของพันโทชำนาญฯไม่มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จตกทอดตามมาตรา ๔๘[๙] แห่งพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. ๒๔๙๔ และไม่ใช่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการรับเงินบำเหน็จตกทอดที่จะกล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะประกอบกับภริยาคนแรกและบิดามารดาของพันโทชำนาญฯได้ถึงแก่ความตายไปก่อนพันโทชำนาญฯแล้ว จึงไม่มีบุคคลผู้มีส่วนได้เสียที่จะกล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗[๑๐] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น กรณีนี้ เมื่อไม่มีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ[๑๑] ซึ่งหากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือ

ราชการรับรองให้เทียบเท่าและยังมีอายุไม่เกินยี่สิบหกปีบริบูรณ์ หรือเว้นแต่เป็นบุคคลซึ่งพิการถึงทุพพลภาพ

[๖] มาตรา ๔๘ มีการแก้ไขในเวลาต่อมาโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๓๙ แต่ไม่มีบทเฉพาะกาลให้ใช้บทบัญญัติมาตรา ๔๘ ที่แก้ไขใหม่กับกรณีที่ความตายเกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับ ฉะนั้น กรณีนี้จึงต้องบังคับตามบัญญัติเดิม

[๗] โปรดดูเชิงอรรถที่ ๓, ข้างต้น

[๘] เทียบตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๐/๒๕๐๓ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๗๑๙/๒๕๒๖ (ตราบใดที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะการสมรสที่ได้จดทะเบียนแล้วย่อมสมบูรณ์อยู่เสมอ)

[๙] โปรดดูเชิงอรรถที่ ๕, ข้างต้น

[๑๐] โปรดดูเชิงอรรถที่ ๓, ข้างต้น

[๑๑] เทียบตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๑๘/๒๕๓๙ (การฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งว่าการสมรสระหว่างสามีและภริยาคนที่สองเป็นโมฆะนั้น คำฟ้องของโจทก์ซึ่งเป็นภริยาคนแรกจะต้องกล่าวแสดงว่าจำเลยได้กระทำสิ่งใดอันเป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ ซึ่งจะเป็นเหตุให้โจทก์มีอำนาจฟ้องจำเลยได้ตามมาตรา ๕๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่กรณีนี้ การสมรสได้ขาดจากกันเพราะเหตุสามีถึงแก่ความตายแล้ว การสมรสซ้อนระหว่างจำเลยกับสามีจึงไม่มีผลกระทบกระเทือนหรือโต้แย้งสิทธิของโจทก์ในฐานะคู่สมรสเดิม และตามคำฟ้องไม่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง)

ว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้ย่อมเป็นการไม่ชอบ

(ลงชื่อ) อักขราทร จุฬารัตน
(นายอักขราทร จุฬารัตน)
เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
มกราคม ๒๕๔๑